

BOŽJE DREVCE

Milan Šega

Čudno, nocoj ga ni bilo. Sedim na verandi, globoko pod menoj je jezero, mirno je in temno. Ceste ne vidim, mrak je vedno gostejši in vlaga mi lega na obraz, na vrat in po hrbtu čutim, kako me skuša vsega potegniti v svoje hladno naročje.

Doslej je prišel vsakikrat, sleherni večer ob tej uri, tako natanko, da mi je šlo na smeh. Gospodinja spodaj v kuhinji mu je postregla z žganjem, obsedel je za pol ure, nikoli niti za minuto več, molčal in počasi srebal pekočo tekočino. Ko sem vstopil, je vstal izza mize in mi pokimal. Toda zinil ni nobene. Oziral se je vame, se kratko obračal proti gospodinji in nato znova nagnil glavo nad kozarec. Pajac, je rekla ženska. Ne vem, kako se je spomnila prav na pajaca, toda to ime se ga je potem prijelo. Pajac, je rekla gospodinja. Pravi pajac.

Kar sem v tej hiši nad jezerom, ni zamudil niti enega večera. Tudi če je deževalo, pristopical je po strmini navzgor, ogrnjen v težko, rdečo pelerino in s črno baretko na glavi. Videl sem ga z verande, drobnega in sključenega vase, kakor da ga je sram te poti k samotni hiši nad jezerom, sram popitega žganja in svojega večnega molka. Pajac, je rekla ženska, ko je odhajal po stezi proti cesti. Naš ubogi stari pajac.

Nikoli nisem pomislil, če je naš pajac res ubogi. Niti enkrat samkrat se mi ni zasmilil. Včasih sem se celo zalotil, da mi je stari všeč, da mu nekaj v njem zavidam, da občudujem njegov mir in njegovo neomajno zvestobo času in tistim trem požirkom preprostega žganja.

Njegova ura je že mimo. Pod verando se visoko vzpenja zamolklo zelenje božjega drevca. Kmalu, že drugo leto nemara, ga bom z verande lahko dosegel z roko, njegove trdne, ostrorobe liste. Pajac, si rečem skoraj na glas. Tu me nihče ne sliši, čisto sam sem. Pajac, le kaj je nocoj s tabo? Ko to govorim, mislim povsem resno, hudo resno, zakaj mali možic se je v meni nevede zrasel v celoto z vsem, kar me je obdajalo. Brez njega je v njej nenadoma nastala razpoka, obšel me je nemir in boleča negotovost. Vstal sem. Stopil sem do roba verande. Leseni pòd pod mojimi nogami je zaškripal. Listi božjega drevca so uporno prikimavali mrzlemu vetru, ki je nanagloma potegnil od jezera.

Dobil sem ga pred mnogimi leti, nekega poznega večera, ko bi moral biti že v postelji. Prinesel mi ga je oče, prišel je k meni v sobo, in ko je obstal pred menoj, sem dobro videl, da skriva nekaj za hrbtom. Zrl je vame in se smehljaj. Nenadni očetov prihod me je zmedel. Bilo je nekaj posebnega v njem, nekaj čudno vznemirljivega. Ugani, je rekel. Ugani, kaj sem ti prinesel.

Dvignil sem glavo, jo približal očetovim očem in zadržal dih. Obšla me je nepoznana sladkost, čelo se mi je orosilo in čutil sem, kako različno sem čutil, da mi srce razbija in sili proti grlu. Ugani vendar, je rekel oče, zdaj že nestrpno in z odtenkom začudenja v glasu. Saj ni težko.

Ne vem, sem rekel. V sobi je bilo tiho, skozi odprto okno je rahlo pihalo in se dotikalo moje razgrete kože. Kako naj vem, sem rekel znova. Ta igra me je začela zabavati. Ne bom uganil, nočem uganiti, tako je lepše, nočem takoj vedeti, kaj mi skriva oče za hrbtom.

Rdeče je, je rekel oče, rekel je to tako, kakor da je doumel mojo namero in da bi se tudi on rad malo pozabaval.

Rdeče... rdeče je lahko jabolko. Oče je odkimal. Rdeča je lahko škatlica za barve... Avtomobilček. Gasilski voz... Rdeča je žoga. Album za znamke... Lokomotiva. Parni stroj... Rdeče je lahko...

Tole, je hipoma rekel oče in mi izza hrbta pomolil pred nos majhnega, živo rdečega pajaca. Tole je rdeče, vidiš, pa še kako je rdeče, da bolj ne more biti.

Veter je potihnil prav tako nenadoma, kot je privršel, da se je lahko za nekaj trenutkov poigral z listi božjega drevca, jih vrgel iz sna in se spet, zdaj brez šuma, potopil v gladino mrakobnega jezera. Utrujena lagodnost se mi je razlezla po žilah. Ne da se mi premakniti, sleherna kretnja, se mi zdi, bi razblinila vrsto krhkih podob, ki se brez reda in druga drugo odrivajoč rešujejo iz temne pozabe. Že sem ves ujet vanje. Že me mika, da bi ustavil to vrvenje, da bi ga uredil in mu od blizu pogledal v obraz.

Tipljem predse kakor otrok, ki je komaj shodil. Ves sem tako nebogljen, strah me je senc, ki jim ne vem imena, šumov, ki prihajajo od vsepovsod, čisto drobnih in tistih glasnih, zaradi katerih nanaglooma obstanem in si ne upam več storiti koraka. Nekje stojim popolnoma sam. Izgubljen sem v prostoru, ki mu ne razločim dna. Tam daleč, na koncu je tema. Stegnem roke, da bi se počasi, z vso previdnostjo približal tistemu neznanemu, ki ga slutim pred seboj. Rad bi ga dosegel, z dlanjo odkril njegovo skrivnost in trdnost, kateri edini sem verjel in zaupal. Toda vsak korak je zame muka. Noge so mi šibke, me ne ubogajo, svojo

pot iščejo same od sebe in videti je, kakor da me ne potrebujejo. Dno se mi umika, tema je vedno globlja, bolj skrivnostna in nedosegljiva. Tedaj mi je, da bi zajokal. Da bi koga poprosil za pomoč, da bi se kje kaj zganilo, zaklicalo in prišlo k meni kot topel val, ki bi me vsega prekril in mi dal mehko, varno zavetje.

Toda tu je že naslednja podoba, dosti svetlejša je in v njej ni nobene groze in nobenega strahu. Nad menoj je od sonca oblit strop, čist in jasen, da me skeli v očeh, ko gledam vanj. Ležim v toplem, vse okoli mene je nežno, božajoče in dišeče. Nič mi ne kali udobja, ki ga občuti sleherni delček moje kože. Poželjivo se mu predajam, obračam se po ležišču in skušam najti še mehkejšo vdolbino, še toplejši kotiček.

Ko se nekdo skloni nad menoj, razločim najprej samo senco, kot dober oblak prekrije od sonca obžarjen strop, seže čez vse ležišče in ga napolni s spokojno, tiho mračnostjo. Sprejemem jo kot nekaj, kar je moralo priti in kar sem že dolgo pričakoval. Obraza še ne vidim, ves je v mraku in negiben, a od njega veje duh, katerega bližina še bolj utrdi v meni občutje, da se mi ne more zgoditi nič zlega.

Želel bi zadržati to podobo, želel bi, da bi se iz sence, ki se je sklanjala nadme, izluščil obraz, da bi spoznal oči, ki so zrle vame, in ustnice, katerih dih sem čutil. Toda niti en sam žarek svetlobe ni posijal nanj, komaj sem ga malo ujel, komaj sem že nekoliko zaznal njegove obrise, že se je izgubil v temi, izginil, kot bi ga nevidna roka zbrisala iz mojega spomina. Ostal je daljen in nedoumljiv.

Ko se ozrem po drevju in skušam prodreti s pogledom do vodne gladine, ki jo je prekrila tenka plast megle, mi je, da se je vsepovsod okoli mene nekaj spremenilo. Vlaga me ne vznemirja več. Zrak je čistejši, rastlinje je zadišalo, da se mi ga nosnice ne morejo naužiti. Vsak glas je mehkejši in prelet ptice, ki jo je sredi poti presenetila tema, vzbudi v meni nenaden odmev trpke sreče.

Kje sem? Tam pod mogočnim kostanjem vidim gugalnico, veliko in težko, da je ne bi mogel premakniti. Sedim v materinem naročju, njene roke me tesno drže, niti ganiti se ne morem. Toda gugalnica me vabi, skušam se osvoboditi trdnega prijema, skušam zajokati, sunem z mize pajaca, ki se zakotali materi pod noge, a nihče se ne zmeni za moje početje. Pajac obleži pod mizo in je s svojo pelerino kot rdeč madež na sivem pesku, smešno grd, zdaj ko je sam in ves zgrbljen.

Kje sem? Mati ima žalosten obraz, njene dlani me vedno bolj stiskajo. Vidim sence pod njenimi očmi, dolge so in temne, usta ne spregovorijo niti besede. Očeta komaj razločim med mnogimi obrazi, ki se nenehno obračajo drug k drugemu, govore in se smejejo, roke udarjajo

po mizi, razlivajo vino in segajo nekam v zrak, vse v ritmu meni nerazumljivega obreda, ki mi kot môra iz sanj težko lega na dušo.

Tedaj nenadoma začutim, da je pritisk materinih rok popustil. Brez svoje volje zdrknem na tla k pajacu. Poberem ga in se ne ganem, ker še vedno ne verjamem, da je mati res pozabila name in da mi je zdaj pot h gugalnici odprta. Na materinih čevljih vidim prah, zamika me, da bi se dotaknil njenih nog, jih pobožal, toda prah je vsepovsod, na vseh čevljih pod mizo. Tudi na mojem pajacu je gost, rumen prah.

Nihče me ne pokliče, ko se izmotavam izpod mize in med nogami, nihče ne opazi, ko se potuhnem za drevo in od tam vržem še en pogled na mater in na ljudi okoli nje. Tolikanj so zaverovani vase, da jim ni mar zame, da jim ni mar za nič, kar ne sodi k njihovemu čudnemu obredu.

Gugalnica ždi negibno v mraku pod ogromnim kostanjem, in ko se ji približam, postane njen mirni videz grozeč, da se komaj drznem stopiti v njeno široko notranjščino. Zazdi se mi za hip, kakor da me je pogoltnila nečedna pošast, in vsega me prevzame občutek, da bom zdaj zdaj zaslišal škrtanje njenih zob.

Oklenem se pajaca, kakor da me samo on lahko reši iz stiske. Sloni mi na rokah in njegova nebogljena majhnost mi je res v tolažbo. Čisto tiho mu rečem:

Kaj pa zdaj? Greva spet k mami?

Njegovo lice je mrko, dolga, ozka usta nema. Gleda me brez sočutja, brez zanimanja, kakor da mu je vseeno, kje sva in kaj se dogaja z nama.

Omizje sredi vrta utihne, nastane nenadna, gluha tišina. Zbegano iščem obraze ljudi, iščem materinega in skušam dojeti, kaj se je zgodilo. Mrak med njimi in menoj je preveč gost, neprediren, da bi mogel karkoli zaslutiti. Ko se tega zavem, ko ne razločim več ničesar razen pajaca v rokah, gugalnice in košatih vej drevesa nad glavo, me obide težka, zadušljiva slabost. Davi me misel, da me je vse zapustilo, da so se mati, oče in vsi, ki so bili še pred nekaj trenutki z njima, tihoma razšli in se porazgubili v temi. Hočem vstati, skočiti z gugalnice, zakričati, toda ne zmorem niti enega samega giba, grlo mi je suho, brez glasu. Svinčena sivina leže name.

Oči odprem v materinem naročju. Drži me nežno in božajoče. Očetova glava se mi skriva med mnogimi drugimi, tako majhna je in lica so mu drobna, suha. Vidim njegov smehlaj. Kima mi. Ljudje okoli njiju pa se še vedno obračajo drug k drugemu, mahajo z rokami in udarjajo z njimi po mizi. Še več vina je razlitega po prtju. Njihove besede so glasnejše, glasovi motni in nerazločni. Nič se ni spremenilo.

Vse je ostalo, kakor je bilo. In tudi moj ubogi rdeči pajac leži spet pod mizo, ves zgrbljen v svoji nesreči.

Kje sem? Obraz, ki se je iz teme sklonil nadme, ni materin. Tuj mi je, ne maram ga. Od njega sili vame sladek duh, ki mi draži nosnice in vzbuja v meni željo, da bi ta obraz, ki se bliža mojemu, odrinil od sebe, sunil vanj, ga udaril. Tuja, voljna roka mi seže v lase, čutim prste na koži, grebejo vanjo skoraj do bolečine.

Toda kozarec vina, ki mi ga ponudijo te roke, vino je črno, v njem je iskreča se luč, ki je zašla vanj od nekod iz teme, ta kozarec izpraznim poželjivo, v dušku, in kaplje črne tekočine, ki mi polze po vratu, so hladne in mi dobro denejo.

Odkod nenadoma ta svetla in široka cesta, odkod ta travnik, ograja ob njem in visoka, samotna drevesa? Z obema rokama se oklepam očetove glave, njegov hrbet se pozibava pod menoj in tam daleč pred nama utriplje drobna, zmedena lučka. Kam greva z očetom? Upogiblje se pod mojo težo, stopa počasi, opotekajoče. Od kdaj me nosi tako na hrbtu in od kod sva prišla? Ne vem za čas, ne spoznam kraja, koder hodiva, pod mojimi dlanmi je očetova glava, vlažna je od hoje in njegov hrbet je trd, koščen.

Spomin mi je pri očetu. Kdaj sem zadnjič pomislil nanj, kdaj si zadnjič priklical pred oči njegov obraz, njegovo suhotno, nemirno telo? Davno, skoraj ne pomnim več, kdaj se je zgodilo, da sem si zaželel njegove bližine. Ta trenutek pa je spet stopil predme. Še zmerom se ni umiril. Njegove oči še zmerom za nečim begajo. Vendar se nasmehe, ko spozna, da sem vesel njegovega prihoda.

Lepo je tu, reče. Kje je tisti čas, ko sem se potikal okoli jezera. Rad sem ga imel. Tudi ti ga imaš rad? Prikimal sem. In reče še: Nimaš nikogar, ki bi bil s tabo? To ni prav, fant moj, ni prav.

Pa ti, oče? odvrnem jaz. Si imel ti koga, ki bi bil s tabo? Tedaj se mu čelo drobno nagubanči. Spregovori tiho, komaj ga slišim: Tisto, kar je bilo nekoč, ni več važno. Pozabil sem. Saj veš, koliko let je tega... Zdaj šele vidim, kako tenke in nemočne roke ima. Z njimi ni zmožel dosti, ni se mogel upirati vsemu tistemu, kar se je zgrnilo nadenj. In kakor da je prisluhnil moji misli, reče:

Nič dobrega ti nisem dal. Bil sem slab oče... Ne, naj povem do kraja. Dolgo me je težilo. Moram govoriti... Resnično, bil sem ti slab oče. Tega sem se zmerom zavedal, hudo zavedal. Ko si me najbolj potreboval, sem te zapustil. Pobegnil sem. Sramotno sem se ti izgubil izpred oči... Kdaj sem se že vrnil? Pogled mu potemni. Obmolkne, spomin na vrnitev ga prevzame z bolečino, ki ji ni kos.

Še stoji pred menoj, še zre vame, toda ust ne odpre več. Takšen se mojim očem polagoma utrinja v temo, se z njo staplja, dokler ne razločim ničesar več, niti njegove sence ne...

Spet se nekaj zgane v zraku. Ni veter. Božje drevce je mirno, noben list se ne zamaje. Ptice spe. Ostareli macesen je z belino svojega debela v noči kot dobri duh, ki bdi nad stvarmi okoli sebe. Bdi tudi nad menoj. In prav mi je, ker vem, da bdi tudi nad menoj in da sem varen, dokler je on blizu mene.

Ogenj v ognjišču komaj še tli, z njim ugaša tudi svetloba in v mraku, ki se zgrinja nadme, se počasi izgublja krlki, rožnati odsevi. Pestujem pajaca. Ni več tako bleščeče rdeč, postaral se je in njegovo bledo, resno lice je še bolj grdo, kot je bilo takrat, ko mi ga je prinesel oče. Gleda me hudobno, nepremično, gleda me z velikimi, okroglimi očmi, ki so nenehno budne, nikoli utrujene. Menda res slišim, kako mi zlobno šepče:

Očeta ne bo več nazaj. Odšel je. Za zmerom je odšel.

Ne, odvrnem. Ni res, lažeš. Oče se bo vrnil. Ti dobro veš, da se bo vrnil. Kaj se mi ni posmehnil? Kaj mi ni spet skoraj neslišno zašepetal:

Neumnosti govoriš. Ti lažeš, samemu sebi lažeš. Kaj ti to pomaga? Posmeh njegovih tenkih ustnic je krut. Uživa, ko vidi moje preplašene oči.

Saj ni prvič, da je odšel, rečem in se le stežka krotim, da ne bi zaihtel. V grlu čutim kepo, ki je ne morem pogoltniti.

Seveda ni prvič, se znova posmehne pajac. Toda to pot je zares. Saj si ga videl, ko je odhajal? Saj si videl njegov obraz, kakšen je bil?

Videl sem ga. Videl sem njegov obraz, ko je odhajal. Od nikogar se ni poslovil.

Kako naj odide zares, ko pa se niti poslovil ni, rečem in se trudim, da bi prepričal samega sebe. Kepa v grlu me davi. Vedno večja je.

Eh, zmigne z rameni pajac. Mahoma je boljše volje, oči se mu svetlo zaiskre. S teboj ni, da bi človek govoril. Slep si in gluhi. Kaj se bo oče poslavljal! Kaj ga brigata ti in mati! Odšel je, ker ni mogel več živeti v tej hiši. Si pozabil, kaj je bilo sinoči?

Ne, rečem. Ničesar nisem pozabil. Vse sem videl in vse slišal, ne bom mogel pozabiti.

Pajac se veselo zasmije, kot da mu je všeč, ker se vsega, kar se je sinoči zgodilo, tako dobro spominjam. Nagne se k meni in mi čisto od blizu zašepče v uho:

Kaj si videl? Oče je bil pijan, kaj? Počil bi od smeha... Ti si jokal... ko si ga zaslišal, si skočil pokonci in stekel k materi. Si se bal, da jo bo oče udaril?

Zamižim. Bal sem se, da jo bo oče udaril. Toda bal sem se še hujšega. Mižim, da bi mi oči ne gledale več tistega, čemur sem bil priča, ne slišal pajačevih besed, ki se razraščajo v meni. Zaman se otepljem, zaman dvigam glavo, da bi se rešil. Kakor utopljenec sem, ki ga zaliva črna voda.

Pajac za trenutek utihne. Se je tudi on utrudil? V mraku je kot brezoblična krpa, nemočna in nenevarna. Ko znova spregovori, mu je glas mehkejši, besede še tišje in režanje njegovih ust manj zlobno.

Ustrašil sem se te, reče. Bil si ves iz sebe. Takšnega te nisem poznal, nisem vedel, da te lahko kaj tako hudo spremeni. Si res misliš, da bo materi tvoja pomoč kaj prida koristila? Oče je udaril. Dvakrat je udaril po materi... In nisi mu mogel zapreti ust, ko je vpil nad njo. Si slišal, kaj je vpil? Si slišal, kakšne so bile besede, ki jih je kot smrdljivo blato metal materi v obraz? Jokal si, zaletaval si se v očeta in tulil, naj odneha, tolkel si po njem, kot žaba si skakal vanj, kot majhna, od jeze in strahu peneča se žaba.

Ogenj je ugasnil. Kuhinja je mrzla in temna. Ne slišim nikogar več, nobenega glasu ni, ki bi mi dal vsaj slutiti, da je še kdo v tej praznini. Še kdo, tudi najbolj drobna stvar, ki bi si zaželela moje družčine.

Tedaj ga zagledam. Še manjši je in še bolj betežen. Baretko si je potisnil na oči, pelerino tesno ovil okoli telesa, da je videti čudno podoben neznanemu in skrivnostnemu bitju, ki se je sredi teme nenadoma prikazalo iz gozda. Obstal je v senci božjega drevca. Česa se je zbal? Se je ustrašil pozne ure, ga je nemara zmotila tišina, iz katere dihata vanj hlad in negostoljubnost? Stoji nemo, ne gane se in z vsakim trenutkom se bolj vrašča v svet, sredi katerega mu je zastal korak. Pokličem ga. Moj glas se ga ne dotakne, ne zvabi iz njega niti enega samega vzgiba, tudi trzaja vek ne. Ves je vkopan v tišino, kot božje drevce ob njem.

Tisti hip se ovem. Obide me grenka, topa utrujenost.